

Tuomas Kurttila

Lapsen etu toteutuu varmimmin, kun yhteiskunta osaa ja haluaa kuulla lasta

Lapsen etu muuttuvassa yhteiskunnassa

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, joka on Suomessa lailla voimaan saatettu oikeudellisesti sitova ihmisoikeussopimus, tuo esille vanhempien vastuun lapsen ensisijaisina kasvattajina (1). Yhteiskunnan tehtävänä on tukea vanhempia tässä tehtävässä. Lapsen oikeuksien sopimus korostaa lapsen oikeutta vanhempiinsa – ei niinkään vanhempien oikeutta lapsiinsa. Ero on merkittävä. Lapsella on lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan oikeus pitää muun muassa yhteyttä vanhempaan, jonka luona hän ei asu, mikäli tämä ei ole lapsen edun vastaista.

Yhteiskunnan tehtävänä on varmistaa lapselle parhaat mahdolliset kasvu- ja elinolosuhteet. Lastensuojelussa keskeiseksi toimintaperiaatteeksi nouseekin lapsen etu. Kun lapsen etua puntaroidaan, huomio on syytä kiinnittää lapsen oikeuksien sopimuksen kolmeen keskeiseen periaatteeseen: lapsen oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja yhteiskuntaelämään (participation), oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon (protection) ja oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (provision).

Lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon on lastensuojelun toiminnallinen ja moraalinen ydin. Vanhemmilla on lapsen ensisijainen kasvatusvastuu, mutta viimesijainen on yhteiskunnalla. Jos vanhemmat eivät pysty takaamaan lapsen kasvu- ja kehitykselle suotuisaa kasvu- ja elinympäristöä, lastensuojelun tehtävänä on tunnistaa tilanne ja turvata lapsen edun toteutuminen. Lapsi on oikeutettu suojeluun laiminlyöntiä, ruumiillista ja henkistä

väkivaltaa, riistoa, syrjintää ja epäinhimillistä kohtelua vastaan.

Tilanteissa, joissa vanhempien ja yhteiskunnan käsitykset lapsen edusta eroavat, ajautetaan helposti konfliktiin. Käsitykset lapsen edusta ovat sidoksissa kulttuuriin, jonka ilmentymiä me aikuiset olemme. Suomessa lapsen ruumiillinen kurittaminen eli kuritusväkivalta kiellettiin vuonna 1984. Reilussa 30 vuodessa vanhempien asenteet ovat muuttuneet. Selvitysten mukaan vanhem-

mat ymmärtävät kuritusväkivallan vakavat seuraukset lapsen kasvun ja kehityksen kannalta (2). Se, mikä noin 30 vuotta sitten oli vielä hyvää kasvatusta, on nykyään väärin.

Euroopan neuvoston jäsenvaltioista toistakymmentä sallii edelleen lapsen ruumiillisen kurittamisen (3). Se, mikä Suomessa on kiellettyä, onkin toisaalla vallitsevaa kasvatuskulttuuria. Entäpä toisin päin? Monelle Suomeen tulevalle perheelle on järkytys, että kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista lapsista 10 % juo itsensä humalaan vähintään kerran kuussa. Ammatillisten oppilaitosten ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista luku on 31 %. Alkoholin välittäminen alaikäiselle ei ole lainsäädännössä sallittua, mutta se on kasvatuskulttuurissa silti yllättävän hyväksyttyä (4). Monissa kunnissa joudutaan ammatilaisienkin kesken käymään keskustelua, onko syytä tehdä lastensuojeluilmoitus, kun havaitaan päihtyneenä oleva alaikäinen. Joka tapauksessa moni aikuinen kävelee päihtyneen lapsen ohi.

Euroopan neuvosto hyväksyi vuoden 2015 keväällä Olga Borzovan asiantuntevan raportin

Yhteiskunnan tehtävänä on varmistaa lapselle parhaat mahdolliset kasvu- ja elinolosuhteet.

Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden huostaanottokäytänteistä (5). Borzova keräsi selvitystään varten yli kahden vuoden ajan tietoja lähes kolmestakymmenestä Euroopan neuvoston jäsenmaasta. Osana työtään Borzova vieraili myös Suomessa. Suomen osalta raportissa todettiin, etteivät maahanmuuttajataustaiset perheet ole yliedustettuina huostaanotoissa, vaan huostaanottotilanteissa on havaittavissa heikko sosioekonominen tausta sekä yksinhuoltajien ja eroperheiden yliedustus. Borzovan raportti oli tärkeä. Suomessa lapsen huostaanotossa lapsen etnisellä taustalla ei ole merkitystä.

Silti lapsen edun varmistamiseksi yhteiskunnan on suhtauduttava alituisesti kriittisesti lastensuojelun laatuun. Tunnistan useita ongelma-kohtia, joista suurimpia on lapsen osallisuuden toteutumattomuus. Kuuleeko lastensuojelu lasta? Toteutuuko lapsen oikeuksien sopimuksen periaate lapsen osallisuudesta (participation) lastensuojelussa? Sosiaali- ja terveysministeriö teki vastuullisen päätöksen mahdollistaessaan tutkimuksen lastensuojelun sijaishuollossa vuosina 1937–1983 olleiden lasten kaltoinkohdelusta. Tutkimus on karua ja kovaa luettavaa. Lapset, joiden piti tulla erityisen suojelun piiriin, tulivatkin huonosti kohdelluiksi ja kohdatuiksi (6).

Ihmislajin perusominaisuus on tarve tulla sosiaalisesti tunnistetuksi ja kohdatuksi: esimerkiksi pienen vauvan katseen kohdistaminen toisen ihmisen silmiin, tarve kiinnittyä ympärillä oleviin aikuisiin tai varttuvalla lapselle omien kavereiden, vertaissuhteiden, suuri merkitys. Lastensuojelun sijaishuollon historia kertoo sylin ja lämmön jääneen puuttumaan osalta lapsista. Tutkimukseen haastateltu las-

tensuojelussa pienenä poikana ollut mies kertoo, että selvänä sääntönä oli, ettei lapsia saanut ottaa syliin. Toinen kertoo: ”Kukaan ei reagoinu millään lailla [kun isä kuoli autokolarissa]. Ei millään lailla. Ei kukaan puhunu, että mä oisin päässy ees hautajaisiin tai mihinkään” (6).

Lastensuojelun käytännöt ja arvostukset ovat aina sidoksissa siihen kulttuuriin ja kasvuympäristöön, jossa lastensuojelua toteuttavat, valvovat ja kehittävät aikuiset ovat itse kasvanneet ja toimivat. Voimme välttää kulttuurien yhteentörmäyksiä, jos aikuisilla on tahtoa kuulla ja kuunnella lasta. ■

kuva: Jarmo Nummenpää

TUOMAS KURTTILA, lapsiasiavaltuutettu, teologian ja hallintotieteiden maisteri
Lapsiasiavaltuutetun toimisto

SIDONNAISUUDET
Ei sidonnanaisuuksia

KIRJALLISUUTTA

1. Yleissopimus lapsen oikeuksista 59/1991. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopviite/1991/19910059?sopviite_id=19910059.
2. Sariola H. Herra Koivuniemi pantu viralta: 30 vuotta ruumiillisen kurittamisen kieltämisestä. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto 2014.
3. Progress towards prohibiting all corporal punishment in Council of Europe member states. Euroopan Neuvosto 2015. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048c8b2>.
4. Kouluterveyskyselyn tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset>.
5. Borzova O. Social services in Europe: legislation and practice of the removal of children from their families in Council of Europe member States. Euroopan Neuvosto 2015. http://website-pace.net/documents/10643/1127812/EDOC_Social+services+in+Europe.pdf/dc06054e-2051-49f5-bfbd-31c9c0144a32.
6. Hytönen KM, Malinen A, Salenius P, ym. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22.